

การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย

Management of Cultural Capital of Northern Thai Tribe

ชวดี โกศล

Chawadee Koson

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

Email: Otep.Sukhothai@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่องการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ที่มีผลต่อการอยู่รอดของกลุ่มชาติพันธุ์ 2) ศึกษากลยุทธ์ในการจัดการความรู้ เพื่อดำรงอยู่ในระบบการเมืองการปกครอง ผ่านการมีส่วนร่วม เพื่อหาแนวทางในการดำรงรักษาอัตลักษณ์ อนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณี และ 3) พัฒนารูปแบบนำมาประยุกต์ใช้เป็นโมเดลในการพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์ต่อไป วิธีการศึกษาเป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายรูปแบบ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การศึกษาพบว่า ในการรวมตัวของประชาชนในท้องถิ่น ทำให้เกิดพลังของกิจกรรมทางด้านการเมืองในการต่อรอง ใช้พลังของการรวมตัวของชาติพันธุ์ ขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ ของรัฐร่วมกับคนในท้องถิ่นในเชิงสร้างสรรค์ ในทางเศรษฐกิจ ได้ต่อยอดที่มาจากทุนทางสังคม ได้กำหนดขอบเขต นำพื้นที่ทางวัฒนธรรมมารวมกลุ่ม โดยมีเป้าหมาย นำวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางพัฒนาเป็นพื้นฐานต่อยอด ในเรื่องของสังคม คือการสร้างคามเข้มแข็ง ความอบอุ่น สร้างความสามัคคีในชุมชน โดยใช้วัฒนธรรมหล่อหลอม เป็นการสร้างรายได้และสามารถยึดเป็นอาชีพหลักและเสริม ซึ่งนำวัฒนธรรมไปผนวกกับเรื่องเศรษฐกิจ สร้างให้เป็นเมืองของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีการวางแผนบริหารจัดการ โดยอาศัย “วัฒนธรรมรากฐาน” (area based approach)

คำสำคัญ: ชาติพันธุ์ การจัดการ การมีส่วนร่วม ทุนทางวัฒนธรรม

Abstract

The research of Management of Cultural of Northern Thai Tribe purposes of this study past to : 1) study the economic, social and cultural contexts that influence by the tribes group; 2) Study strategies of knowledge management that exists in political system in finding ways to preserve tribes identity, restoration of customs and traditions through participation. 3) Develop a model to use for further development of the tribes group. The method of study is qualitative data collection including: 1) in-depth interview 2) focus group discussion and 3) participatory observation. The study results were; the local aggregation of people is the power of political activity for request and use the power of tribe aggregation to drive the government policy with the local people. The study shown that the economic has improved the social capital by setting the cultural area groups, bringing culture into a development basic. As for the society, it shown that molding the culture has strengthening the community, creating feeling of warm and unity among the people of the community. Through “culture area based approach”, it was a way to create profitable income that created job for the community and building the cultural tourism town.

Keywords: tribe, management, participation, cultural capital

บทนำ

ประชากรไทยประกอบด้วยบุคคลที่มีภูมิหลังหลากหลายชาติพันธุ์ คนไทยแทบทั้งหมดมาจากหลายเลือดเนื้อหลายเชื้อชาติ แล้วจึงกลายเป็น "ชาติเชื้อ" ไทย คนในกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีบทบาท หน้าที่ และมีส่วนสำคัญในการทำประโยชน์ให้ประเทศมากมาย คนไทยจึงมีบรรพบุรุษที่หลากหลายอย่างไม่น่าเชื่อ แม้แต่ชาวไทยในหมู่บ้าน หรือตำบลที่เป็น "ชนบท" ที่จริงแล้วก็แทบจะไม่มี "ไทยแท้" หรือ "ไทยบริสุทธิ์" คนไทยแทบทุกคนมาจากหลายเลือดเนื้อ หลายชาติพันธุ์ จากตระกูลเดิมที่เป็นขุนนาง ลงมาถึงคนชั้นสูง ชั้นกลาง และสามัญชน แล้วกลมกลืน หรือกลืนกลายกันเป็นชาติเชื้อ และสัญชาติ "ไทย" ซึ่งความภูมิใจ และได้ใช้ประโยชน์จากภูมิหลังอันหลากหลายเหล่านี้

จากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่มีมากถึง 3-4 ล้านคน ใน 37 จังหวัด ที่เป็นกลุ่มขนาดใหญ่ จึงส่งผลให้ประเทศไทยมีมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งล้วนมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง โดยกระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ตามถิ่นที่อยู่ของแต่ละชาติพันธุ์ รวมทั้งตามแหล่งที่บุคคลเหล่านั้นได้อพยพไปอยู่ หรือไปทำงาน วัฒนธรรมเหล่านี้ได้แก่ ภาษา ศิลปะการแสดง อาหาร การแต่งกาย ความเชื่อพิธีกรรม วิถีชีวิต และประเพณีต่างๆ เป็นต้น สิ่งต่างๆ ดังกล่าว คือ ทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะวัฒนธรรมเป็นผลงานที่มนุษย์ร่วมกันสร้างขึ้น แล้วสั่งสม พัฒนา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือเข้าถึงความต้องการ และความจำเป็นในวิถีชีวิตของบุคคล และสังคม จนกลายเป็นมรดกตกทอดถึงปัจจุบัน และสืบสานสู่อนาคต วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่สร้างคุณค่า และมูลค่า เป็นพลังขับเคลื่อนสังคมสู่เป้าหมายได้อย่างหลากหลาย โดย ปีแยร์ บูร์ดิเยอร์ ได้กล่าวไว้ว่า ทุนวัฒนธรรม เป็นคุณค่าที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม จนกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลสามารถนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ ซึ่งในแต่ละชาติพันธุ์จะมีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นที่น่าสนใจที่แตกต่างกันออกไป แต่จากบนพื้นฐานของความแตกต่างดังกล่าว คนไทยก็ยังสามารถหลอมรวมทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นสากลของสังคมไทยได้ ทำให้ประชากรไทยกลุ่มต่างๆ อยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข โดยมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา แบบแผนพฤติกรรม ประเพณี ฯลฯ เป็นทุนหรือรากฐานหรือเป็นพื้นฐานการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เข้าถึงความต้องการ และความจำเป็น ทั้งส่วนที่เหมือนกันและต่างกัน ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม นอกจากนี้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทุนวัฒนธรรม กับ การบริหารจัดการ กับระบบเศรษฐกิจ ธรอสปี อธิบายว่า ทุนวัฒนธรรมนั้นมีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจหลายทางด้วยกันได้แก่ 1) ทุนทางวัฒนธรรมสามารถส่งเสริมประสิทธิภาพทางในทางเศรษฐกิจ (culture will affect economic efficiency) คือ ทุนวัฒนธรรมช่วยสร้างโอกาสให้ประชาชนทุกสาขาให้มีอาชีพ มีธุรกิจที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม สร้างรายได้ให้คนจน และส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับท้องถิ่น เพิ่มรายได้ให้กับสถาบัน หรือองค์กรกิจกรรมต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การแสดงทางวัฒนธรรมการจำหน่ายของที่ระลึกและสินค้า OTOP (One Tambon One Product) 2) ทุนทางวัฒนธรรมอาจช่วยส่งเสริมความเป็นธรรมทางสังคม (culture may affect equity) ความเชื่อถือ เป็นการปลูกฝังตามคำสอนให้คนรุ่นสู่รุ่นในการประพฤติปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้แม้ว่าเป็นนามธรรม และไม่มีตัวตน แต่สามารถแสดงออกเป็นกิจกรรมที่ประจักษ์ได้ และ 3) ทุนทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการกำหนด "เป้าหมาย" ทางเศรษฐกิจ และสังคมของปัจเจก และส่วนรวม ซึ่งความรู้ ความเข้าใจ ในสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญในการนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนา ความรู้ ความเข้าใจในทุนวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นข้อมูลสำคัญในการวางนโยบาย และแผนปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ของคนในชุมชน

คนไทยได้ใช้คุณค่า ประโยชน์ จากพื้นฐานความเป็นชาติพันธุ์สร้างความเป็นปึกแผ่น และช่วยพัฒนาประเทศ ด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ถ้าหากมองในทางรัฐประศาสนศาสตร์ ชาติพันธุ์สามารถทำให้เศรษฐกิจมีการพัฒนาได้ อาทิ จากการจำหน่ายสินค้า การท่องเที่ยว การใช้วัฒนธรรม ประเพณีเข้ามาเป็นจุดดึงดูด ทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ เข้ามาเยี่ยมชม ศึกษา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในด้านวัฒนธรรม ประเพณี เป็นการสร้างรายได้หมุนเวียนให้กับชุมชน และต่อประเทศ ซึ่งในแต่ละปีเป็นรายได้จำนวนไม่น้อย ทั้งนี้ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2560) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมที่มีความงดงาม โดดเด่น ที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามที่แตกต่างกัน ให้มาเป็นทุนทางเศรษฐกิจ ไว้ว่า แนวทางที่จะ "สร้างทุน" โดยใช้ความคิดประยุกต์ ในการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แต่เดิมในชุมชน คือ ร่วมคิด คิดเอง

ทำเอง ด้วย“จุดแข็งจริง” ให้กลายเป็นรายได้ให้กับชุมชนที่ยั่งยืน โดยการที่เน้นกำไรพอประมาณ สร้างสินค้าทางวัฒนธรรมให้เกิด คุณภาพ มากกว่าเน้นปริมาณ การขาย หรือการผลิตแต่สินค้าที่ไม่มีคุณภาพ ไม่ไปตามความคิดของต่างชาติ สร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มท้องถิ่นตนเองว่าสิ่งที่ดีพอ สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง ประยุกต์ให้เป็น “บูติก” คือ มีคุณภาพ พิถีพิถัน ผลิตพอประมาณ ให้ได้ราคาดีเป็นหลัก ทำด้วยความรู้ที่เป็นกระบวนการ ทำในสิ่งที่ถนัดหรือมีความพร้อม ใช้กลยุทธ์ความเป็น อัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างเป็น “การท่องเที่ยวบูติก” ที่เน้นคุณภาพ และสอดแทรกเอาภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นเข้าไปด้วย

จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบันอยู่ในยุคแห่ง “กระแสวัฒนธรรมนิยม” เพราะวัฒนธรรมต่างๆ ถูกแปลงทำให้เป็นสินค้า ซึ่งจะช่วยให้คนไทยสามารถสร้างรายได้กระจายกันอย่างทั่วถึงทั้งประเทศ ณ.เวลานี้หากพอจะมีอะไรที่จัดได้ว่าเป็นการส่งเสริม วัฒนธรรม ในแต่ละท้องถิ่นก็จะเลือกสรรและหยิบยกมานำเสนอเป็นภาพตัวแทนทางวัฒนธรรมของ ท้องถิ่นตนเอง ไม่เว้น แม้แต่การเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งเมื่อก่อนอาจเป็นสิ่งที่ถูกเบียดไปไว้ที่ชายขอบของความเป็นไทย

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องสร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญ และแนวทางในการอนุรักษ์ของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เป็นเจ้าของทุนวัฒนธรรมนั้นๆ ให้ทราบสถานการณ์ ผลกระทบที่จะตามมา รวมทั้ง แนวทางในการแก้ปัญหา ซึ่งจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นความร่วมมือของคนในชาติพันธุ์นั้นๆ ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน

ในอดีตคนไทยไม่ได้รับการปลูกฝัง และไม่คุ้นชินกับการมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงาน โดยส่วนมากภาครัฐ จะเป็นหน่วยงานที่จัดการแบบเบ็ดเสร็จ ดังที่ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมชุมชนนั้นไม่ได้เน้นให้ ท้องถิ่นเป็นเวทีฝึกให้ประชาชนปกครองตัวเอง ซึ่งการปกครองส่วนท้องถิ่นที่เปิดให้ประชาชนร่วมพัฒนาด้วยตัวเองนั้นจะเข้าไปเสริมวัฒนธรรมชุมชน ทั้งยังเชื่อด้วยว่าแนวคิดที่ให้ความสำคัญแก่ท้องถิ่นในการสร้างเศรษฐกิจที่รอบด้าน จะมีความ สมบูรณ์ในตัวเอง ซึ่งต่างจากแนวคิดในการพัฒนาทุนวัฒนธรรมเพื่อสร้างรายได้ และส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการ พึ่งพาตนเองที่จากภูมิปัญญาของคนในชุมชนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการด้วยตนเอง ซึ่งจากการการศึกษาของ ฟนจิงกง และ ฟนจง (Fonchingong and fonjong, 2002)

ด้วยเหตุนี้การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่ง ซึ่ง ที่ผ่านมามีกระบวนการของการทำวิจัย ค้นคว้าทุนทางวัฒนธรรมมีอยู่ใน 2 ลักษณะ (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2549) คือ ผ่านองค์กร ที่เป็นชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและเศรษฐกิจ ประเพณี และเป็นเรื่องของรัฐที่เข้ามาอุดหนุนในเชิงประเพณีสำคัญ ที่เป็น เรื่องของการหาฐานเสียงเลือกตั้ง นอกจากนี้ยังมีกระบวนการที่ชาวบ้านพื้นฟูวัฒนธรรมด้วยตัวเอง เป็นเรื่องที่ทำให้ให้เป็นภูมิ ปัญญา ซึ่งการฟื้นฟูดังกล่าวทำให้เกิดพลังทุนทางสังคม วัฒนธรรม ซึ่งการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมเดิมนั้นเพื่อรักษา ความเป็นชาติพันธุ์ตนเอง

ไทยพวนและไทยลื้อเป็นชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ของประเทศไทยที่มีประชากรกระจายกันอยู่หลายจังหวัดของประเทศ รวมทั้งได้มีกิจกรรมที่พยายามจะอนุรักษ์ พื้นฟูทุนทางวัฒนธรรมของตนเองเอาไว้ โดยแกนนำที่มีทุนทางสังคม การเมืองและ ความเป็นพลเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ บ้านเชียงคำ จังหวัด พะเยา ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเป็นกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ชั้นสูง

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการรวมตัวในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนและไทยลื้อ เนื่องมาจากความน่าสนใจที่ได้กล่าวมาข้างต้น รวมทั้งคนพวนและคนลื้อ มีความกระตือรือร้นในการจัดกิจกรรม สืบสาน วัฒนธรรมประเพณีของชาวพวนและชาวลื้อ อย่างเข้มแข็งในเชิงประจักษ์ นอกจากนี้ยังมีการเก็บรวบรวมความรู้เกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ตลอดจนมีการจัดสิ่งของเครื่องใช้ในวิถีชีวิต แล้วนำมาจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ของ หมู่บ้านต่างๆ ตามศักยภาพ ตามบริบทของแต่ละชุมชน ปรากฏการณ์ดังกล่าวจัดเป็นพลวัตของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งมี กระบวนการสลับซับซ้อน มีกลุ่มระดับใหญ่เชื่อมโยงกลุ่มระดับเล็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการรวมกลุ่มของคนในระดับหมู่บ้าน ที่ไม่ใช่เป็นการรวมกลุ่มของกลุ่มชาติพันธุ์แบบเป็นทางการ แต่มีโครงสร้างทางสังคม มีการใช้ชีวิตประจำวัน และมีความสัมพันธ์กับคนภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวพัน การรวมตัวดังกล่าวย่อมมีการเปลี่ยนแปลงได้เรื่อยๆ ทั้งนี้ชุมชนแต่ละแห่งจะมี การปรับตัวได้ในระดับใดนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับรากเหง้าทางวัฒนธรรมหรือทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม รวมทั้งภูมิ

ปัญญา ความเชื่อที่สืบทอดกันมา ซึ่งจูเลียน สตวูด (Julian Steward) ได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงนี้ว่าเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมี “วัฒนธรรม” เป็นเครื่องมือช่วยให้นุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและชุมชน นอกจากนี้ ยศ สันตสมบัติ กล่าวว่า ในแต่ละแห่งจะมีการปรับตัวได้ในระดับใดส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับรากเหง้า ทางวัฒนธรรม หรือทุนทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม รวมทั้งทั้งภูมิปัญญาและความเชื่อเรื่องในเรื่องสิ่งแวดล้อม (ยศ สันตสมบัติ, 2537)

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น บริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ กลยุทธ์ในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วม เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟู จารีตประเพณี และ อัตลักษณ์ที่ดั่งามของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงชุมชนมีวิถีในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้มแข็ง มีพลังในการอนุรักษ์และฟื้นฟู ความร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านในการระดมเงินระดมทุน ประชุมวางแผนในการส่งเสริมอนุรักษ์ชาติพันธุ์ของตนเอง รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ที่ประสบความสำเร็จและกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม แล้วนำมาเปรียบเทียบกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม บริบท ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง มีผลต่อความคงอยู่รอดของชาติกลุ่มชาติพันธุ์
2. เพื่อศึกษา กลยุทธ์ในการบริหารจัดการความรู้เพื่อดำรงอยู่ในระบบการเมืองการปกครอง ทุนทางวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วม เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูจารีตประเพณีและอัตลักษณ์ดั่งาม
3. เพื่อหาแนวทางในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมนำมาประยุกต์ใช้เป็นตัวแบบโมเดลบูรณาการ ในการพัฒนา กลุ่มชาติพันธุ์ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาด้านการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ กลยุทธ์ในการบริหารจัดการความรู้ เพื่อหาแนวทางในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมนำมาประยุกต์ใช้เป็นตัวแบบโมเดล จังหวัดที่ลงพื้นที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ คือ ความหลากหลายทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกาย อาหารการกิน ภาษา อาชีพ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละกลุ่มท้องถิ่น ชาติพันธุ์ที่มีความโดดเด่นและมีทุนทางด้านวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงในภาคเหนือนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ คือ ชาติพันธุ์ไทพวน และชาติพันธุ์ไทลื้อ นำมาเปรียบเทียบ มีกรอบแนวคิดในการศึกษาดังนี้

1. แนวคิดการจัดการความรู้ โดยศึกษาการใช้การจัดการทุนทางวัฒนธรรมศึกษา ดูว่าวิสัยทัศน์ เป้าหมายของแต่ละชาติพันธุ์เป็นการสร้างองค์ความรู้ หรือนำองค์ความรู้ ที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต นำมาใช้พัฒนาให้คนรุ่นปัจจุบันทางด้านทุนทางวัฒนธรรมอย่างไร กระบวนการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านทุนทางวัฒนธรรม มีมารวมตัวกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อร่วมสร้างความเข้าใจและเป็นการพัฒนาแนวปฏิบัติ รวมถึงนำทุนทางวัฒนธรรมเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้หรือต่อยอดทางความคิดให้กับชุมชนอย่างไรเช่นการพัฒนาสินค้าของตนให้มีความทันสมัยหรือแตกต่างเพื่อต่อยอดทางความคิดของคนในชุมชน
2. แนวทฤษฎีการมีส่วนร่วม เข้ามาศึกษาดูว่าคนในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น มีส่วนร่วมและกระบวนการในการแสดงความคิดเห็นในการสร้างทุนของชุมชนของชน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ หรือร่วมในการตัดสินใจอย่างไร
3. นำแนวคิดทฤษฎีการอนุรักษ์ฟื้นฟูเข้ามาในการพัฒนารูปแบบกระบวนการดำรงรักษาทุนทางวัฒนธรรม หรือสำนึกของการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เพื่อสร้างแบบแผนในการพัฒนาหาแนวทางในการบริหารจัดการวางแผนทางวัฒนธรรมในแนวคิดของรัฐประศาสนศาสตร์ ออกมาเป็นรูปแบบโมเดลการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมนั่นเอง
4. รูปแบบการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์ 4 แนวคิดทฤษฎี ในการใช้ศึกษา และนำมาประยุกต์ใช้เป็นตัวแบบในการพัฒนาการบริหารจัดการ
ทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิจัย

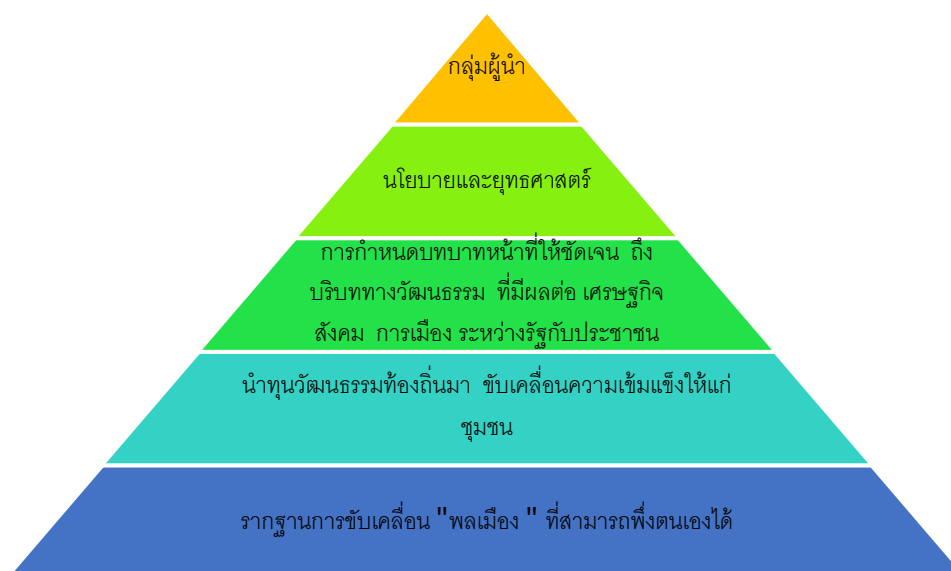
งานวิจัยนี้จะศึกษาวิธีการศึกษาเป็นการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้โดยใช่วิธีการเก็บข้อมูลการวิจัยแบบมี
ส่วนร่วมหลายรูปแบบ คือการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Groups discussion)
การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) เรียงลำดับความสำคัญของปัญหา (Matrix ranking) ทั้งภาครัฐและ
ประชาชนในเขตพื้นที่โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การสำรวจพื้นที่การตั้งถิ่นฐานของชุมชน
2. การจำแนกกลุ่มบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในพื้นที่
3. การสัมภาษณ์เจาะลึกโดยการสืบค้นหาผู้รู้ ปราชญ์ท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับทรัพยากร ทั้งด้าน
การผลิต การจัดการ การใช้ประโยชน์
4. การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Groups discussion)
5. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) บุคคลท้องถิ่นในชุมชน รวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง
การสังเกตการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชุมชน

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์กรอบการจัดทำยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ของไทยวน บ้านหาดเสี้ยว
มีโครงสร้างพื้นฐานที่ค่อนข้างสมบูรณ์ มีความครอบคลุม และสนองความต้องการของประชาชน การส่งเสริมการพัฒนา
ศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยผู้นำชุมชนเป็นตัวกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วน
ร่วมเข้ามาพัฒนาเทศบาล มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นผ้าพื้นเมือง วิถีชีวิตของชาวไทยวน สามารถ
นำมาเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยว มีสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์และมีชื่อเสียงแพร่หลาย ได้แก่ผ้าทอพื้นเมือง
ประชาชนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ มีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน
เช่น ประเพณีแห่ช้างบวชนาค ประเพณีแห่กลืนทางน้ำ ฯลฯ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอยู่ในระดับสูง เป็นเมือง
มรดกโลกที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง สามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ การเมืองมีความสงบเรียบร้อย

ในส่วนทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ปัจจุบันชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหาดเสี้ยว มีสินค้าซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญา
ท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว คือ การทอผ้าพื้นเมือง ถ้าหากได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือ การจัดการด้านตลาด
การรวมกลุ่มเพื่อสร้างมาตรฐานคุณภาพสินค้า การหาแหล่งเงินทุนหมุนเวียนและปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จะเป็นช่องทางช่วย
เพิ่มรายได้และสร้างงานภายในชุมชนได้อย่างดียิ่งขึ้น และสุดท้าย การเมือง การบริหารและการพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น รัฐต้อง
ส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการกำหนดนโยบายตัดสินใจทางการเมืองการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
สังคมและการเมืองรวมทั้งตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและรัฐต้องให้ความสำคัญเป็นอิสระแก่ท้องถิ่น ให้มีความก้าวหน้า และส่งเสริม
การมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ

ภาพที่ 1 พีระมิตสังคมไทยกลับชุมชนท้องถิ่น ดัดแปลงแนวคิดจากทฤษฎีมาสโลว์
ที่มา: ชนิตา จิตตรุทธะ, 2559

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

กลยุทธ์ในการบริหารจัดการ ทุนทางวัฒนธรรมโดยผ่านการมีส่วนร่วม เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและอัตลักษณ์ที่ดี ในมุมมองของผู้วิจัย พบว่า การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน โดยให้เกิดการพัฒนาในทุกๆด้านไปพร้อมกัน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครองและระบบโครงสร้างพื้นฐานให้เกิดขึ้น ซึ่งการพัฒนาชุมชนนั้นมีกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการทั้งนี้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตั้งอยู่บนพื้นฐานของบริบทของแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกันเช่น วัฒนธรรม ความเชื่อ จึงส่งผลให้การพัฒนาที่มีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องทำให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จะต้องพัฒนาจากระดับรากฐาน เพื่อความมั่นคงและในการพัฒนาชุมชนเพื่อที่จะให้กลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้น จำเป็นต้องพัฒนาชุมชนโดยอาศัยสินทรัพย์ชุมชน หรือ “ทุน”เป็นฐานโดยเริ่มจากการมองว่า มนุษย์ทุกคนมีพรสวรรค์อยู่ในตัว ไม่อย่างใดอย่างหนึ่งและมีคุณค่าต่อผู้อื่นด้วย ในชุมชนที่เข้มแข็งมีความตระหนักถึงคุณค่าของศักยภาพเหล่านั้น จะสามารถนำศักยภาพและคุณค่าของสิ่งนั้นนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมในขณะที่ชุมชนอ่อนแอไม่ตระหนักว่าคนในชุมชนมีคุณค่า จึงสูญเสียโอกาสอย่างมหาศาล ดังนั้นความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ถ้ามีผู้คนจำนวนมากในชุมชนที่ ช่วยกันขับเคลื่อน ใช้การมีส่วนร่วมของคนในชน ใช้การจัดการความรู้ที่มีอยู่ และใช้ความเป็นพลเมืองมาช่วยในการแปลงทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

การพัฒนาชุมชนที่อาศัย สินทรัพย์ หรือทุนวัฒนธรรม ของชุมชนท้องถิ่น เป็นรากฐานเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างยั่งยืนและมีความหมาย มาจากภายในชุมชนท้องถิ่นเองเสมอ ผู้เชี่ยวชาญก็มีใช้ใครที่ไหน หากแต่เป็น พลเมืองภายในท้องถิ่นนั้นร่วมกันจุดประกายขึ้นมา โดยเน้นที่พลังความคิดและความสามารถของชุมชนท้องถิ่นมากกว่า แต่ละคนต่างมีความสามารถและพรสวรรค์ และใช้ความสามารถที่มีอย่างมีคุณค่า แล้วสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างความสามารถของแต่ละคน สมาคม องค์กรและเครือข่าย เปลี่ยนความคิด แนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจากแบบดั้งเดิมที่คิดและทำจากบนลงล่าง ริเริ่มจากภายนอกสู่ภายใน ใช้ความอ่อนแอเป็นฐานคิดว่าคนในใช้การไม่ได้ต้องพึ่งภายนอกให้เปลี่ยนแนวทางการพัฒนา โดยคิดและทำจากล่างสู่บน ใช้ความเข้มแข็งเป็นฐานคิดว่าคนในชุมชนมีสติปัญญาความสามารถสร้างความสำเร็จโดยสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นขับเคลื่อนต้องเริ่มจากรากฐาน คือ พลเมืองท้องถิ่น และร่วมกันนำ สินทรัพย์ชุมชนหรือ “ทุน” ชุมพลั้งชุมชนต้อง

มองอย่างจริงจังว่าคืออะไร อยู่ที่ไหนสำคัญอย่างไร มีเท่าไร จะเอามาใช้อย่างไร เพราะในชุมชนจะมีทุนชุมชน ซึ่งก็จะมี ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ ทุนสิ่งปลูกสร้าง ทุนด้านการเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เรียกรวมกัน เป็นทุนชุมชนท้องถิ่น จะมีอยู่ในทุกชุมชนขึ้นอยู่กับว่าชุมชนนั้นๆ จะมองเห็นและค้นหาออกมาอย่างน้อยแค่ไหน ซึ่งหากแต่การพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นการพัฒนาที่มองข้ามทุนชุมชนท้องถิ่น จึงส่งผลให้เกิดปัญหาอันเนื่องมาจากมองข้าม หรือค้นหาทุนที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น สนใจเพียงปัจจัยภายนอก ละเลยศักยภาพชุมชนส่งผลในการดำเนินการพัฒนา

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กลุ่มคนเหล่านี้ต้องตระหนักให้กลุ่มคนเหล่านี้ว่า ความเป็นไทยพวนนั้นมีทุนทางวัฒนธรรมที่ดีหลายอย่าง จึงควรที่จะรักและหวงแหนต้นกำเนิดของบรรพบุรุษเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอด แทนที่จะรู้สึกว่าเป็นปมด้อยของสังคม ความสำคัญของพื้นฐานครอบครัวก็เป็นส่วนสำคัญ ถ้าครอบครัวไหนที่มีความรักในความเป็นชาติพันธุ์ของตน ก็จะมีผลที่ดีต่อการถ่ายทอดเป็นแบบอย่างของความเป็นไทยพวนให้กับรุ่นลูก ฐานครอบครัวจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างแรกในการผลักดันการรักในชาติพันธุ์ของตนเอง ถึงแม้ว่าคนในท้องถิ่นจะเน้นให้คนรับราชการ แต่ความเป็นราชการนั้น ก็สามารถแสดงตัวตน แสดงอัตลักษณ์ความเป็นพวน มาร่วมแรงร่วมใจกันในการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งผลต่อการรักษาทุนทางวัฒนธรรมของไทยพวนเอาไว้ บริบททางด้านการเมืองในการรวมตัวกันของประชาชนในท้องถิ่น ทำให้เกิดพลังกิจกรรมทางด้านการเมือง เช่น การต่อรองหรือการสร้างสรรคทางการเมือง ใช้พลังของการรวมตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ ของรัฐของนโยบายท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่มีฐานะในทางสังคมมีบทบาทและหน้าที่สำคัญของท้องถิ่นในระดับสูง จะมีทุนทางด้านสังคมและการเมืองในด้านการเป็นผู้นำในการช่วยขับเคลื่อน ในการส่งเสริม พัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐหรือนโยบายของท้องถิ่น

พอนำบริบททั้ง 4 ตัวนี้มาสรุปรวมกันนั้นเริ่มตั้งแต่พื้นฐานบริบททางด้านสังคมนั้นก็ คือทางด้านครอบครัว มีความภาคภูมิใจ มีความตระหนัก และรักในความเป็นไทยพวนก็จะเป็นการเริ่มต้นให้กับคนรุ่นใหม่ที่จะมีจิตสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองมากขึ้น และอยากจะรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีทางด้านวัฒนธรรมภาษา การแต่งกาย อาหารการกินต่างๆ ให้ต่อรุ่นสู่รุ่นต่อไป และนำมาสู่บริบททางเศรษฐกิจภายในชุมชนท้องถิ่นดี ผู้คนมีความเป็นอยู่ที่ดี ก็จะไม่มุ่งแต่หาเงินเพื่อเลี้ยงตนเอง จะมีเวลาที่มาให้ความสนใจ ส่งเสริม และสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ พื้นฟู วัฒนธรรมประเพณี มาจนถึงบริบททางวัฒนธรรมนั้น ถ้ามีความโดดเด่น มีความเป็นอัตลักษณ์ที่ชัดเจน คนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะเกิดความภูมิใจ และเกิดความหวงแหนที่จะด่าลงไว้ สุดท้ายทางด้านบริบททางการเมือง ถ้าหน่วยงานของรัฐ เห็นความสำคัญและมีนโยบาย ส่งเสริมสนับสนุนในการ อนุรักษ์สิ่งต่างๆ ที่เป็นบริบทที่กล่าวมาทั้ง สามตัวนี้คือ บริบททางเศรษฐกิจ บริบททางสังคมและบริบททางวัฒนธรรม สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ก็จะช่วยให้ส่งผลต่อการอยู่รอดในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

ในด้านบริบททางเศรษฐกิจนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อได้ต่อยอดที่มีจากทุนทางสังคม ได้กำหนดขอบเขตว่านำพื้นที่ทางวัฒนธรรม 4 หมู่บ้าน มารวมตัวกันทำเป็น “ชุมชนวัฒนธรรมชาวไทลื้อ” โดยมีเป้าหมายว่า นำเอาวัฒนธรรมไทลื้อมาเป็นแนวทางพัฒนาเป็นพื้นฐานต่อยอด และสามารถยึดเป็นอาชีพหลักและเสริม ซึ่งนำเอาวัฒนธรรมไปขยายกับเรื่องเศรษฐกิจสร้างให้เป็นเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และมีการพัฒนาในเรื่องของการทำสินค้าขาย เรื่องการท่องเที่ยว ส่งเสริมทางด้านอาชีพ และรายได้ และได้ตั้งโมเดลไว้ว่ามีอยู่ 3 ปัจจัยที่จะขับเคลื่อนเรื่องนั้นนั่นคือ 3m โดย m ตัวแรกนั้น คือ เรื่องคน (man) คนไทลื้อที่มีอยู่ทั้งหมดในชุมชนซึ่งก็คือชาวไทลื้อ และกลุ่มต่างๆที่เป็นไทลื้อ เช่นกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสะล้อซอซึงกลุ่มดนตรี กลุ่มทอผ้า กลุ่มศิลปะ ที่เป็นทางด้านทุนวัฒนธรรม m ตัวที่ สอง คือ วัตถุดิบ (material) หรือทรัพยากรที่มี เรื่องของสถานที่ วัด วาอาราม บ้านเรือน เรื่องของอาหารการกิน เรื่องของตัวเครื่องแต่งกาย คือเรื่องของปัจจัย 4 ทั้งหมด ถือว่าเป็น ในทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ และ m ตัวที่ สาม เป็นเรื่องของการจัดการ (management)

ซึ่งเป็นการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม มาประยุกต์ใช้กับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน นั่นคือจะเอา m ตัวแรก คนมาจัดการตัวที่สอง อย่างไร (method) จะมาผลิต จะมาพัฒนาต่อยอด ดัดแปลงยังงัยสร้างมูลค่าเพิ่มให้วัฒนธรรมในรูปแบบไหน และอยู่ในตัวที่ สามอีกตัวก็คือ การตลาด (marketing) เมื่อทำทั้งสามตัวแล้ว ต้องทำการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้ เป็นที่รู้จัก เพื่อที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว นั่นคือเป็นการใช้โมเดล (model) ในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อที่เชียงคำ จึงเกิดเป็นโครงการกิจกรรมต่างๆ ขึ้นมา ในเรื่องช่องทางการตลาด มีการพัฒนาขึ้น

เรื่อยๆ จากเดิมที่ชาวบ้านทำเองขายเองในพื้นที่ ตอนนี้มีทั้งเรื่อง Facebook เรื่อง LINE ทำให้มือเดือรส่งเข้ามาเยอะ กลุ่มที่ทำก็มีเยอะขึ้น ก็เท่ากับว่าวันนี้ “วัฒนธรรมขายได้” (วัฒนธรรมทำให้เกิดการต่อยอดทางเศรษฐกิจได้) เมื่อวัฒนธรรมกินได้ ชาวบ้านก็เริ่มมาสนใจทางด้านวัฒนธรรมมากขึ้น จากเดิมมีวิถีชีวิตอยู่ไปวันๆ พอวันหนึ่งวัฒนธรรมสามารถขายได้ กินได้ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ คนก็มาสนใจวัฒนธรรมมากขึ้น

ปัจจัยสำคัญเรื่องวัฒนธรรมโดยให้ชุมชนเห็นคุณค่าของความสำเร็จโดยใช้การมีส่วนร่วมของหน่วยงานราชการในพื้นที่ร่วมกับประชาชน มาช่วยในการสร้างวัฒนธรรมให้เป็นรากฐาน ทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมให้ยั่งยืนต่อไป ประโยชน์ทั้งหมดนี้ จึงตกอยู่กับตัวชุมชนเองในช่วงแรกนั้นรัฐบาลหรือชาวบ้านที่เป็นคนที่จะคิดในการพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม จะเห็นว่าบริบททางด้านทุนทางวัฒนธรรมมีอยู่แล้ว ทั้งเรื่องการแต่งกาย ภาษาพูด อาหาร บ้านเรือน แต่ว่าเดิมทีที่ผ่านมา ได้ปล่อยให้ทุนวัฒนธรรมเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ได้มีการมาเจียระไน แต่พอเห็นคุณค่า จึงหยิบขึ้นมาว่า สิ่งที่มีอยู่เป็น “ทุน” ที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอด ให้ชาวบ้านเห็นคุณค่า เพราะบางครั้งชาวบ้านก็อยู่แบบไม่ได้เห็นคุณค่า “ทุน” ที่มีอยู่ บางครั้งคนที่อยู่ภายนอก อาจรู้เรื่องมากกว่า

ดังนั้น “การสร้างมูลค่าเพิ่มของทุนที่มีอยู่แล้วในชุมชน มาจัดระเบียบ จัดระบบ ในการบริหารจัดการ แล้วก็ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น บริบททางด้านการเมืองในวิถีความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นปัจจุบันนั้น ปัจจัยที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนต่อบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมนั้น ก็คือ ผู้นำชุมชนที่ผ่านการเลือกจากชุมชนโดยตรง เพื่อเข้ามาบริหารจัดการและพัฒนา แต่ก็จะเป็นรูปแบบของการใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน เป็นกลุ่มอำนาจทางการเมืองของแต่ละฝ่าย เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองการเลือกตั้ง และใช้ในการดึงงบประมาณ เพื่อที่จะเข้ามาบริหารจัดการในหมู่บ้านของตนเอง ซึ่งเป็นตัวแทนของผลประโยชน์ที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อแสวงหาผลประโยชน์เพื่อกลุ่มเฉพาะของตนเอง แต่ในความเห็นของผู้วิจัยนั้น น่าจะมีการเลือกตัวแทนที่มาจากส่วนย่อยๆ ในการที่จะมาเป็นผู้นำทางด้านการบริหาร โดยประชาชนสามารถเลือกบุคคลที่มีความสามารถในเรื่องต่างๆ เช่น เลือกผู้นำที่มาจากกลุ่มที่มีความรู้ท้องถิ่น เลือกผู้นำที่มีความรู้จากพัฒนาสินค้าท้องถิ่น เลือกผู้นำที่มีความรู้และมีส่วนร่วมในการลงมือช่วยคิดและเห็นประโยชน์จากท้องถิ่นนั้นๆ

ดังนั้น การรวมประเด็นสำคัญของ 4 กระบวนการบริหารงานตรงนี้เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในความยั่งยืนในที่นี้ คือ การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนให้เข้มแข็ง แล้วดึงภาครัฐ ทั้งภาคท้องถิ่น ภาคราชการส่วนภูมิภาคส่วนกลาง เข้ามาช่วยเข้ามาเป็นภาคีเครือข่าย ซึ่งวัฒนธรรมที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้ว คนในชุมชนก็อยู่รอด แล้วต่อยอดขยายผลไปในด้านต่างๆ ได้เหมือนการสร้างบ้านต้องสร้างรากฐานให้แข็งแรงก่อน พอฐานเข้มแข็งแล้ว ทุนที่มีอยู่ในท้องถิ่นก็จะขายได้ในอนาคต

ชุมชนไหลือในขณะนี้ถือว่าพัฒนาอยู่ในขั้นกลางแล้ว หมายถึงว่า ฐาน ชาวบ้านเริ่มเห็นว่าทุนของตนเองที่มีอยู่ ว่ามีคุณค่าด้านต่างๆ ซึ่งตอนนี้หน่วยงานต่างๆ ก็เริ่มเห็นความสำคัญ แต่ประเด็นที่จะต้องคิดต่อไปก็คือ ชาวบ้านจะรักษาทุนทางวัฒนธรรมตรงนี้อย่างไร จะต่อยอดอย่างไร ในเรื่องของการบริหารจัดการให้เกิดความยั่งยืนในข้างหน้า

สรุปก็คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนและกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ดำเนินรูปแบบการบริหารจัดการแนวทฤษฎีการจัดการตนเอง ตามแนวรัฐประศาสน ศาสตร์พลเมือง (รัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่) ที่ประชาชนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานพยายามทำความเข้าใจต่อกัน มุ่งหาแนวทางการทำงานที่เป็นทางออกที่ดีต่อทุกๆ ฝ่ายให้มากที่สุด จนสามารถบรรลุเป้าหมายของการร่วมกันทำผลงานหรือกิจกรรม ในพื้นที่ชุมชนได้ โดยสิ่งสำคัญที่สุดที่ประชาคมของสองกลุ่มชาติพันธุ์นี้ได้สะท้อนออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน คือ “พลังในการขับเคลื่อน” ทุนของท้องถิ่นที่มีอยู่ โดยภาคประชาชนด้วยและภาครัฐ หาแนวทางที่จะผลักดันการบริหารจัดการร่วมกัน กระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่น ร่วมกันส่งเสริม เอาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่สามารถนำมาเสนอให้คนในและนอกพื้นที่มาเรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่น พยายามร่วมกันกระตุ้น ในภาคส่วนของการเมือง มาช่วยเป็นกำลังสำคัญในการบูรณาการกิจกรรมของคนในท้องถิ่นให้ออกมาเป็นโครงการ หรือพัฒนาให้เกิดแนวทางที่ยั่งยืน ร่วมกันกับชุมชน เพื่อโอกาสทางเศรษฐกิจ และยกระดับคุณภาพ ชีวิตประชาชนทุกคน ในมุมมองของผู้วิจัย พบว่า การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนโดยให้เกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้านไปพร้อมกัน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครองและระบบโครงสร้างพื้นฐานให้เกิดขึ้น ซึ่งการพัฒนาชุมชนนั้นมีกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการทั้งนี้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตั้งอยู่บนพื้นฐาน ของบริบทของแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกันเช่น

วัฒนธรรม ความเชื่อ จึงส่งผลให้การพัฒนามีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชนท้องถิ่น ในการที่จะพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องทำให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนจะต้องพัฒนาจากระดับรากฐาน เพื่อความมั่นคงและในการพัฒนาชุมชนเพื่อที่จะให้กลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้น จำเป็นต้องพัฒนาชุมชนโดยอาศัยสินทรัพย์ชุมชน หรือ “ทุน” เป็นฐาน ในชุมชนที่เข้มแข็งมีความตระหนักถึงคุณค่าของศักยภาพเหล่านั้น จะสามารถนำศักยภาพและคุณค่าของสิ่งนั้นนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมในขณะที่ชุมชนอ่อนแอไม่ตระหนักว่าคนในชุมชนมีคุณค่า จึงสูญเสียโอกาสอย่างมหาศาล ดังนั้นความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ถ้ามีผู้คนจำนวนมากในชุมชนที่ช่วยกันขับเคลื่อน ใช้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ใช้การจัดการความรู้ที่มีอยู่และใช้ความเป็นพลเมืองมาช่วยในการแปลงทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

ภายในท้องถิ่นนั้นร่วมกันจุดประกายขึ้นมา โดยเน้นที่พลังความคิดและความสามารถของชุมชนท้องถิ่น ใช้ความเข้มแข็งเป็นฐานคิดว่าคนในชุมชนมีสติปัญญาความสามารถสร้างความสำเร็จโดยสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นขับเคลื่อน ต้องเริ่มจากฐาน คือ พลเมืองท้องถิ่น และร่วมกันนำ สินทรัพย์ชุมชนหรือ “ทุน” ชุมพลชุมชน ต้องมองอย่างจริงจังว่า คืออะไร อยู่ที่ไหนสำคัญอย่างไร มีเท่าไร จะเอามาใช้อย่างไร ซึ่งจะมีต้นทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ ทุนสิ่งปลูกสร้าง ทุนด้านการเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เรียกรวมกันเป็น ทุนชุมชนท้องถิ่นจะมีอยู่ในทุกชุมชนขึ้นอยู่กับว่าชุมชนนั้นๆ จะมองเห็นและค้นหา ออกมามากน้อยแค่ไหน ซึ่งหากแต่การพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นการพัฒนาที่มองข้าม ทุนชุมชนท้องถิ่น จึงส่งผลให้เกิดปัญหาอันเนื่องมาจากมองข้าม หรือค้นหาทุนที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น สนใจเพียงปัจจัยภายนอก ละเลยศักยภาพชุมชน ส่งผลในการดำเนินการพัฒนา

การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการจัดการโดยประชาชนในพื้นที่ โดยนำแนวคิดการมีส่วนร่วม คือ ร่วมทำ ร่วมคิด ร่วมกันบริหารจัดการทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ นำภาคีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ส่วนราชการ เอกชน เข้ามาช่วยกันบูรณาการกันทางความคิด ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์ทั้งภาคประชาชนและประโยชน์ต่อภาครัฐ โดยรัฐมีหน้าที่สนับสนุน ด้านงบประมาณ ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านสถานที่ ส่วนภาคประชาชนมีหน้าที่สร้างสรรค์กิจกรรม ประเพณี หรือประยุกต์พัฒนา เพื่อเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นทุนทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง ของท่านอาจารย์เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และ วลัยพร รัตนเศรษฐ กล่าวไว้ว่า “รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง” คือการที่พลเมืองเข้ามาจัดการงานที่รัฐทำ โดยที่รัฐอาจเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้อง แต่สิ่งที่ประชาชนเข้าไปร่วมกันทำหรือดำเนินงานเองนั้น ประชาชนได้รับผลประโยชน์ รัฐเองก็ได้ประโยชน์เช่นกันองค์ความรู้เหล่านี้ทำให้เกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญา สติปัญญา ความคิด ความรู้ แรงงาน แรงกาย รวมถึงสิ่งที่ไม่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมหรือวัดเป็นมูลค่าได้ในชุมชนในการขับเคลื่อนสิ่งเหล่านี้

ดังนั้น ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้หากบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ สามารถใช้เพื่อ ความอยู่รอด หรือเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดผลในการกระจายรายได้ให้กับชุมชน สร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับชาวบ้านที่นำทุนเหล่านั้นมาใช้ในการสร้างอาชีพให้กับตัวเอง การที่จะเป็นรูปแบบนี้ได้ นั้น ต้องขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำมาใช้ได้จริง การบริหารจัดการนั้นหมายความว่า การบริหารจัดการที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพ กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ศึกษานี้ จึงได้นำแนวคิดด้วยยุทธศาสตร์หนึ่งที่เอนก เหล่าธรรมทัศน์ กล่าวว่า ท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องตาม “ประเทศ” แต่ความจริงนั้นท้องถิ่นเองควรที่ “นำ” ทุกส่วนราชการในทางความคิด สติปัญญา และในทางยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ และพัฒนาคนด้วย ยุทธศาสตร์นี้คือ คือ “ยุทธศาสตร์พลเมือง”

ข้อเสนอแนะ

“...ชุมชนแต่ละแห่ง จะมีการปรับตัวให้ได้ในระดับใดส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับรากเหง้าทางวัฒนธรรม หรือทุนทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ทั้งภูมิปัญญาและความเชื่อ...”ท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องตาม “ประเทศ” เสมอไป ส่วนราชการในความคิด สติปัญญา และในทางยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ และพัฒนาคนด้วย อย่าไป “หลง” อยู่ในการปกครองที่เป็น “ทางการ” จนเกินไป (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2560) อีกแนวคิดที่สำคัญ ที่ท้องถิ่นควรที่จะปรับรูปแบบการบริหารจัดการในการเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรม ให้มาเป็นทุนทางเศรษฐกิจ แนวทางที่จะ “สร้างทุน” ของท้องถิ่นที่มีอยู่ให้กลายมาเป็นรายได้ให้กับชุมชนที่ยั่งยืน โดยการที่เน้นกำไร พอประมาณ สร้างสินค้าทางวัฒนธรรมให้เกิด คุณภาพ มากกว่าเน้น ปริมาณ การขายหรือการผลิตแต่ไม่มีคุณภาพของสินค้า ใช้ความคิดประยุกต์ ในการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แต่เดิมในชุมชน ร่วมคิด ทำเองคิดเองด้วย “จุดแข็งจริง” ไม่ไปตามความคิดของต่างชาติ สร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มท้องถิ่นตนเอง ว่ามีสิ่งที่ดีพอ สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง ประยุกต์ให้เป็นคุณภาพ ความพึงพอใจ ผลิตพอประมาณ ให้ได้ราคาดีเป็นหลัก ทำด้วยความรู้จรรยาบรรณทั้งกระบวนการ ทำสิ่งที่ถนัดหรือพร้อม ใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นที่เน้นคุณภาพ” และรับเอาภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นด้วยดังนั้นประชาชนไม่ต้องมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทน และต้องทำความเข้าใจเข้าใจว่า คุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเอง คือ ความงามและเป็นจุดแข็ง ต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง ท้องถิ่นจึงควรใช้ความเป็นวิถีอัตลักษณ์ตัวตนแต่เดิม ภูมิใจในความเป็นมาของชาติพันธุ์ของตน โดยใช้ความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น รวมถึงแตกต่างจากส่วนกลางและส่วน ภูมิภาค เพื่อเป็นแนวทางในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชนิดา จิตตรุทธะ. (2559). วัฒนธรรมพีระมิดกับการทำให้เป็นประชาธิปไตย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2549). การสำรวจสถานะองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ.
- ยศ สันตสมบัติ. (2537). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2560). เอนกทรรศน์ พิจารณาสังคมไทยด้วยภูมิปัญญา ความหวัง และกำลังใจ. กรุงเทพฯ.
- _____. (2554). ประชาธิปไตยชุมชน : รัฐศาสตร์สำหรับสภาองค์กรชุมชน. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- Fonchingong, C. & Fonjong, L. (2002). The Concept of Self-Reliance in Community Disruption Initiatives in the Cameroon Grassfields. *Geo Journal*. 57(1), 83-94.